

**FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQRARISH
INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI
VOLUME-2, ISSUE-4
TALABALARDA IJTIMOIIY-SHAXSIY KOMPETENTLIKNI
RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI**

Yakubbayev Maqsud

Namangan davlat pedagogika instituti

Annotatsiya: Bugungi globallashuv jarayonlari, raqobatbardosh kadrlar tayyorlashdagi talablarning ortib borishi, ta'lim sohasidagi islohotlar – bularning barchasi zamonaviy o'quvchilarning nafaqat nazariy bilimga ega bo'lishini, balki ijtimoiy va shaxsiy jihatdan yetuk, mustaqil fikrlovchi, faol fuqarolar sifatida shakllanishini talab qilmoqda. Ayniqsa, oliy ta'lim tizimida tahsil olayotgan talabalar uchun ijtimoiy-shaxsiy kompetentliklarning shakllanishi – ularning jamiyatda o'z o'rnini topishida, kasbiy muvaffaqiyatga erishishida, fuqarolik pozitsiyasini aniq belgilab olishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: kompetensiya, ijtimoiy -shaxsiy kompetentlik, pedagogika, metod, yondashuv.

Ijtimoiy-shaxsiy kompetentlik deganda – shaxsning o'zini va boshqalarni anglay olishi, ijtimoiy muhitda moslasha olishi, jamoada ishlash, muloqotga kirishish, ziddiyatlarni hal etish, o'z faoliyatini tahlil qilish va ijobiy o'zgarishlar kiritish qobiliyatlari tushuniladi. Bunday kompetensiyalarni shakllantirish pedagogik jarayonda muayyan shart-sharoitlarni, metod va yondashuvlarni qo'llash orqali amalga oshiriladi. Mazkur maqolada aynan talabalarda ushbu kompetensiyalarni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan pedagogik shart-sharoitlar tahlil qilinadi, dolzarb muammolar va ularning yechimlariga e'tibor qaratiladi.

Ijtimoiy-shaxsiy kompetentlik – bu nafaqat shaxsning axloqiy, ma'naviy va madaniy jihatdan yuksak bo'lishi, balki ularning atrofdagilar bilan samarali muloqotga kirishish, jamoaviy faoliyatda ishtirok etish, liderlik qobiliyatlarini namoyon etish, o'zini boshqarish va qaror qabul qilishdagi mustaqillik, mas'uliyatlilik kabi sifatlarni o'z ichiga oladi. Bu kompetensiya zamonaviy jamiyat talablariga javob beruvchi barkamol shaxsni shakllantirishda muhim vositadir. Ayniqsa, oliy ta'lim tizimida ushbu kompetensiyani rivojlantirish – pedagogik faoliyatning ustuvor yo'nalishlaridan biridir.

Pedagogik shart-sharoitlar – bu ta'lim jarayonini samarali tashkil qilish, talabalarning faolligini oshirish, ularni ijtimoiy hayotga tayyorlash uchun yaratilgan

FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQRISH INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI VOLUME-2, ISSUE-4

tashkiliy, psixologik, metodik, axborot va moddiy-texnik muhitdir. Ushbu shart-sharoitlar quyidagi omillarni o'z ichiga oladi:

O'qituvchining shaxsiy namunasi;

Ta'lim jarayonining demokratik tamoyillarga asoslanishi;

Talabalarning erkin fikrlashi va ijodiy yondashuvini qo'llab-quvvatlash;

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish;

Mustaqil fikr yuritishga yo'naltirilgan topshiriqlar;

Jamoaviy ishlashga yo'naltirilgan metodlar (treninglar, loyiha ishlari, rolli o'yinlar va h.k.).

Talabalarni ijtimoiy-shaxsiy kompetentlikka o'rgatish uchun pedagogik model quyidagicha ko'rinishga ega bo'lishi kerak:

1. Maqsadga yo'naltirilganlik – har bir dars, mashg'ulot yoki faoliyat talabani ijtimoiy faolligini oshirishga xizmat qilishi kerak;
2. Subyektiv yondashuv – har bir talabani shaxsiy xususiyatlari, qiziqishlari va ehtiyojlari inobatga olinishi zarur;
3. Faoliyatga asoslangan ta'lim – o'rganilayotgan bilimlar real hayotiy vaziyatlar bilan bog'lanishi;
4. Kooperativ va kommunikativ o'qitish – talabalarni jamoaviy ishlashga o'rgatish, o'z fikrini ochiq ifodalashga undash;
5. Refleksiya va tahlil – talabalar o'z faoliyatini tahlil qilish, xatolaridan saboq olishga o'rganishlari zarur.

Talabalarda ijtimoiy-shaxsiy kompetentlikni rivojlantirishda bir qator muammolar mavjudki, ular o'quv jarayonining samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda: Hali hanuz ayrim oliy ta'lim muassasalarida an'anaviy – leksiya va seminar asosidagi passiv ta'lim uslublari keng qo'llanmoqda. Bunda talabalar faqat eshituvchi, yozuvchi rolida bo'lib qoladi. Bu yondashuv ijtimoiy va shaxsiy kompetensiyalarni shakllantirishda sustlikka olib keladi. Treninglar, rolli o'yinlar, klasterlar, "aqliy hujum" metodlari kabi interaktiv usullar ta'limda yetarli darajada tatbiq qilinmayapti. Bunday metodlar talabalarda mustaqil fikrlash, muloqot va jamoaviy ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ba'zi pedagoglar interaktiv va kommunikativ yondashuvlarga tayyor emas, ularni samarali qo'llashda qiynaladilar. Bu esa talabalar bilan mustahkam muloqot va hamkorlik muhitining shakllanishiga to'sqinlik qiladi.

FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQRARISH INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI VOLUME-2, ISSUE-4

Xulosa qilib aytganda, Ijtimoiy-shaxsiy kompetentlikni rivojlantirish – bu zamonaviy ta'limning eng muhim vazifalaridan biridir. Chunki bu kompetensiyalar talabani nafaqat bilimli, balki mustaqil, faol, jamiyatga foydali inson sifatida shakllantiradi. Bugun pedagogik shart-sharoitlarni yaratmasdan turib bu kompetensiyalarni shakllantirib bo'lmaydi. Demak, oliy ta'lim tizimi tubdan yangilanmog'i, o'qituvchilar yangi metodlarga tayyor bo'lmog'i va eng asosiysi, talabaning shaxsiy o'sishiga xizmat qiluvchi ta'lim muhiti yaratilmog'i zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Karimov I.A. “Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch”. T.: Ma'naviyat, 2008.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ta'lim tizimini rivojlantirishga oid” qarorlari va farmonlari. (2017-2024 yy.)
3. Abdullayeva N. “Zamonaviy ta'lim texnologiyalari asoslari”. T.: TDPU, 2019.
4. Xolboeva M., Salomova N. “Pedagogik kompetensiyalarni shakllantirish”. T.: Yangi asr avlodi, 2020.
5. UNESCO. “Key Competencies for Lifelong Learning”, 2022.
6. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi metodik tavsiyalari.
7. Tursunov B. “Innovatsion ta'lim metodlari”. T.: O'qituvchi, 2021.
8. Yakubbayev, M. (2024). O'QUV MATERIALLARNI TANLASH VA TIZIMLASHTIRISHNING TALABALARDA LINGVOMADANIY KOMPETENSIYANI OSHIRISHDAGI O'RNI. TAMADDUN NURI JURNALI, 7(58), 186–188. <https://doi.org/10.69691/D9Q4ZK97>
9. Якуббаев , М. (2024). Исследование проблемы развития лингвокультурной компетентности у учащихся в психолого-педагогической и методической литературе. Общество и инновации, 5(9/S), 135–139. <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol5-iss9/S-pp135-139>
10. YAKUBBAYEV, M. (2023, November 8). ENTWICKLUNG SPRACHKULTURELLER KOMPETENZ BEI DEN STUDENTEN. "Noi tendințe în predarea limbajelor de specialitate în contextul racordării învățământului la cerințele pieței muncii" (CONFERINȚĂ ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ HIBRID), Universitatea de Stat din Moldova. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10083323>